

door Roger JANSOONE

11. KLEINE VISSERIJ, GROTE GEVOLGEN

De toelating tot het heropstarten van de kleine kustvisserij – hoe belangrijk ook als bijdrage tot de voedselvoorziening – was vanwege de bezettende overheid een gunstmaatregel die te allen tijde weer kon worden ingetrokken. Overigens gingen de Duitsers, meer bepaald mariniers van de Kriegsmarine, met in beslag genomen boten zelf ook wel voor eigen rekening gaan vissen, wat voor hen vrij eenvoudig was vermits onder hun dienstplichtigen uiteraard heel wat vissers en zeelieden waren. Of met andere woorden: zelf hadden zij er geen behoefte aan, dat de Oostendse kustvisserij een nieuwe start zou kennen.

In die ongemakkelijke toestand moest er dan ook niet veel verkeer gaan, of er werd onmiddellijk bedreigd met stopzetting van de visserij-activiteiten. En zelfs toen eind april 1915 voor het eerst gesprekken werden aangeknoopt met het oog op het heropstarten van de visserij, leek een bizar incident omtrent een reisduif heel de zaak weer op de helling te zetten. Reeds kort na de bezetting begonnen de Duitsers zeer moeilijk te doen aangaande het bezit van duiven. Vanuit hun standpunt was dit ook nogal logisch, daar in die tijd – toen vrijwel nog geen radioverkeer bestond – inderdaad nog veelvuldig gebruik werd gemaakt van reisduiven voor het overbrengen van berichten (pas door de uitvinding van de triode in 1907 was het mogelijk geworden continue radiogolven uit te zenden op verschillende frequenties en van groot vermogen, waardoor geleidelijk de radiotelegrafie kon worden uitgebreid tot de radiotelefonie). Het Stadsbestuur zag ook wel in dat, wegens de nabijheid van het front, het plaatselijke duivenbestand – ofschoon onder strikte controle van de bezetter – op een bepaald ogenblik een boel narigheid met zich kon brengen. Daarom stelde het zelf voor, in een brief d.d. 15.02.1915 aan de Ortskommandant, dat alle nog resterende duiven ter beschikking zouden gesteld worden van de Kommandantur. Deze ging hier echter niet op in. Hierop meende het Stadsbestuur te mogen aannemen, dat het aldus al het mogelijke had gedaan om eventueel onheil van die kant te voorkomen.

Groot en pijnlijk was dan ook de verrassing, toen op 2 mei 1915 de burgemeester en de stadssecretaris 's morgens ontboden werden bij de Division-Intendant Dr. Meissner, om daar te vernemen dat bij beslissing van Vice-Admiraal en Division-Kommandant Jacobsen, aan de Stad Oostende een boete werd opgelegd van niet minder dan een miljoen Reichsmark, "tot bestraffing van een poging tot spionage". Het bleek dat er was vastgesteld dat op 1 mei een poging was gedaan "om vanuit Oostende een bericht te zenden aan de vijand" en dat dit zou gebeurd zijn met een duif die nabij Middelkerke door een Duitse scherpschutter was neergeschoten. In ieder geval moest het Stadsbestuur zorgen voor de onmiddellijke uitbetaling van dit bedrag, "zoniet zullen de strengste dwangmaatregelen gebruikt worden".

Het hoeft geen betoog dat deze mededeling in Oostende voor heel wat opschudding zorgde, niet in het minst omdat de Stad dit kolossaal bedrag onmogelijk zelf kon ophoesten... en er voorts niet moest gerekend worden op een of andere lening. Er bleef het Stadsbestuur niets anders over dan, met de moed der wanhoop, de Duitsers ervan te overtuigen dat het hier niet kon gaan om een Oostendse duif. In eerste instantie vroeg burgemeester Liebaert dat via het nummer op de ring, de eigenaar van de duif zou opgespoord worden. Intussen waren reeds op 3 mei, op bevel van het Oberkommando, alle 1.700 reisduiven gedood die in Oostende officieel geregistreerd waren.

Dat de Duitsers in alle staten van opwinding waren, was eigenlijk nogal begrijpelijk, want het met de duif overgezonden bericht – waarvan de inhoud op 4 mei aan het Stadsbestuur werd kenbaar gemaakt – bevatte inderdaad belangrijke inlichtingen van militaire aard. Doch, na heel wat

onderhandelingen en touwtrekken, werd op 18 mei uiteindelijk heel de zaak in der minne geregeld en voor gesloten verklaard toen Vice-Admiraal Jacobsen schriftelijk liet weten dat het onderzoek ten slotte had uitgewezen dat de stad Oostende “geen aandeel heeft gehad in de in kwestie komende oplating der briefduif”. Het lied “‘k zit zo geern op mijn duivenkot” bestond toen nog niet, maar in ieder geval ging een zucht van opluchting doorheen Oostende.

Dit incident toont ten overvloede aan, hoe gespannen de verhouding was tussen de bevolking en de wantrouwige en kittelorige Duitse bezetter. Uiteraard was dit geen gunstige voedingsbodem waarop een positieve sfeer zou kunnen opgebouwd worden met het oog op een meer toegeeflijke houding van de bezettende overheid ten aanzien van de noden van de bevolking. Het mocht dan ook een klein wonder genoemd worden, het heuglijke feit dat desondanks op 20 mei 1915 – zo kort na al de herrie omtrent de spionageduif – voor het eerst opnieuw mocht uitgevaren worden ter zeevisserij, zij het onderhevig aan zeer strikte beperkingen en voorwaarden.

Eén van die voorwaarden was – zoals eerder vermeld – het toekennen van een “Schein” (van zeer tijdelijke duur) door de Oberkommandantur in Brugge. Dat dit aanleiding zou geven tot moeilijkheden, lag volkomen in de lijn der verwachting. Zo geschiedde het dat reeds op 30 mei de vissersvaartuigen niet meer konden uitvaren, heel eenvoudig omdat de “Schein” vervallen was en een nieuwe “Schein” nog ergens onderweg was vanuit Brugge. De Kommandantur was uiteindelijk ertoe bereid de boten te laten uitvaren zonder “Schein” ... maar met aan boord van iedere sloep een soldaat van de Kommandantur. Deze soldaten hadden duidelijk geen zeebenen, want zij werden bijna allen behoorlijk zeeziek en kwamen in belabberde toestand weer aan wal. Daarna zijn er geen problemen meer geweest in verband met de “Schein”.

Doch daarmee waren de moeilijkheden nog niet volledig van de baan. Ondanks het uitdrukkelijk verbod om te gaan vissen tot ter hoogte van het “Palace Hotel”, was er op 19 juni toch een visser die zich in de verboden zone waagde. Zoals kon verwacht worden, werd hij al vlug opgemerkt vanuit Nieuwpoort, met als gevolg een hevige beschieting vanuit de geallieerde kustbatterijen. De Ortskommandant kon hiermede niet lachen, en als straf moesten alle boten gedurende twee dagen in de haven blijven.

Intussen begonnen de besommingen langzamerhand te stijgen. Op de eerste verkoopdag (21 mei) werd in de vismijn een totale bruto-besomming van 108 frank genoteerd, doch in de daaropvolgende dagen werden waarden bereikt van ongeveer 400 frank en zelfs tot 600 frank. Gaandeweg normaliseerde zich de toestand in voldoende mate om een nieuw en aangepast reglement voor de verkoop in de vismijn op te stellen. Dit gebeurde bij beslissing van de burgemeester d.d. 26.06.1915, hetgeen luidde als volgt:

VERKOOP VAN VIS

De Burgemeester van Oostende,
Overwegende dat de tijdsomstandigheden de noodzakelijkheid opdringen wijzigingen aan te brengen in de manier van verkoop van de ter vismijn te koop aangeboden vis;
Overwegende dat de goedkope voeding der bevolking het hoofddoel is dat de verantwoordelijke bestuurders moeten betrachten, en dat het er bijgevolg op aan komt, doeltreffende maatregelen te nemen tegen de opkoping uit winstbejag of woekerhandel;
Gezien art.94 der Gemeentewet,

BESLUIT :

Art. 1 – Ieder persoon die zich in de stedelijke vismijn aanbiedt om vis te kopen, moet drager zijn van zijn broodkaart en mag enkel één lot per dag aankopen. De loten worden gevormd onder voorbehoud van goedkeuring door de Bestuurder der vismijn.

Art. 2 – Het afstaan van gezinsbroodkaarten is verboden, alsook de aankoop door vishandelaars.

Art. 3 – De overtredingen van de schikkingen van het tegenwoordig besluit worden gestraft met een geldboete van 1 tot 25 frank en een gevangzetting van 1 tot 7 dagen, hetzij gezamenlijk, hetzij afzonderlijk.



20. - De oude vismijn in Oostende, in de volksmond "De Cirk"

Het "visserij-akkoord" met de bezettende overheid ging wel uit van de stelling dat de vangsten bestemd waren voor de voedselvoorziening van de bevolking (waaraan de burgemeester in bovenstaand besluit trouwens nogmaals herinnerde). Dit nam echter niet weg dat reeds van bij de aanvang af en toe door Duitse officieren pogingen werden ondernomen om zich een deel van de vangst toe te eigenen ... wat echter telkens op krachtig verzet stootte vanwege de burgemeester, hierbij verwijzend naar de voorwaarden zoals opgelegd door de Kommandantur. Op 4 juli had een Duits officier zelfs het lef, een torpedoboot in zee te sturen die alle uitgevaren sloepen dwong onmiddellijk terug binnen te varen. De reden hiervoor lag in het feit dat, met het oog op een groot banket in "Hôtel de l'Océan", al de tong (behalve de "slips") aan hem moest worden afgestaan. Maar ook hier moest hij bakzeil halen tegenover de kordate houding van de burgemeester.

Los van de Duitsers waren er natuurlijk ook de klassieke problemen die de visser ook in vreedstijd kent, zoals storm, schipbreuk, drenkelingen, reddingsacties en bemanningsleden die omkomen op zee.

Een eerste ongeval gebeurde op 17 augustus 1915. Een bootje kantelde bij het uitvaren van de haven, doch de twee bemanningsleden konden gered worden. Anders verging het met de O.38 op 4 september, ingevolge een storm die plots was opgestoken. De boot kapseisde en de drie opvarenden poogden al zwemmend het strand te bereiken. Twee slaagden hierin, doch de derde, een jongen van 17 jaar, werd meegedreven door de stroming en verdronk. Deze jongen, Alfred Nassel, was aldus de eerste op zee omgekomen visser sedert het heropstarten van de visserij. In het gezin Nassel was dit een ontstellend drama, want er was reeds een zoon gesneuveld aan het front, terwijl nauwelijks vier maanden voordien nog een andere zoon gestorven was. Wat de O.38 betreft, deze spoelde aan op het strand van Wenduine, in nog vrij goede staat, en de eigenaar bekwam van de Kommandantur de toelating om het bootje terug naar Oostende te brengen.

Al met al deden er zich met die bootjes nogal wat ongevallen voor, meestal omdat ze zich soms wat te ver in zee waagden of bij een plotse storm niet snel genoeg konden gaan schuilen in de haven. Ook de Duitsers die voor eigen rekening uitvaardden, bleven hiervan niet gespaard; zo is het geval bekend van een "Duitse" boot die omkantelde en waarvan de drie opvarenden al zwemmend het strand wisten te bereiken.

Intussen hadden de Duitsers een stoomboot (de "Martha") ingeschakeld als visserijwachtschip. De voornaamste opdracht was uiteraard bewaking, maar anderzijds was het voor de sloepen en bootjes toch ook een hele geruststelling dat, in geval van nood, dit schip hulp kon bieden. Dit bleek al heel vlug toen op 27 september 1915 de boten 's morgens om 7 u. bij mooi en kalm weer waren uitgevaren en plots omstreeks 11 u. verrast werden door een hevige zuidwesterbries. De O.29, met twee man aan boord, werd door een rukwind opgelicht en omgekanteld. De beide drenkelingen konden een uur later opgepikt worden door de bemanning van de O.21, die zelf ook in moeilijkheden verkeerde. Gelukkig konden zij – totaal uitgeput – aan boord gebracht worden van de "Martha" die vervolgens koers zette naar Oostende.

De verraderlijke zee sloeg opnieuw toe op 27 oktober. De O.1 zonk, maar de bemanning werd gered, terwijl twee andere boten werden meegesleurd door het getij en uiteindelijk de haven van Blankenberge konden bereiken. Hierop besloot de Ortskommandant het uitvaren van vissersvaartuigen te organiseren op een andere manier, overzichtelijker voor het Duits visserijwachtschip. Hun aantal was - mede door nieuwbouw - immers inmiddels aangegroeid tot 61, en dat was voor hem een beetje "des guten zu viel". Bijgevolg richtte hij een beurtrol in, waarbij er dagelijks maximaal nog slechts 25 boten mochten uitvaren. En nadat op 9 november een Duitse treiler ter hoogte van de ingang van de havengeul in aanvaring was gekomen met de O.42 die doormidden werd gesneden, begon hij ook sterk aan te dringen op veiligheidsmaatregelen bij het scheepvaartverkeer in en om de havengeul.

Intussen groeiden de vangsten gestadig aan en steeg dienvolgens ook de dagelijkse bruto-besomming in de vismijn. Er werden opbrengsten bereikt van ruim duizend frank, voor die tijd – en in die omstandigheden en voorwaarden – een niet onaardig bedrag. En met de maand december werd ook de eerste sprout aangevoerd, zodanig veel zelfs dat in die maand een piek bereikt werd van meer dan 37.000 frank!

Door het feit dat ook burgers uit de middenklassen en zelfs uit de hogere burgerij de weg begonnen te vinden naar de vismijn, veroorzaakte de dagelijkse verkoop een toenemende volkstoeloop. In het gedrang wisten sommige kopers de vismijn te verlaten zonder te betalen. Ook waren er stiekem "voortverkopers" aan het werk, die in de buitenwijken van de stad bij marginalen en arme drommels de rantsoenkaarten hadden opgekocht en aldus vrij grote hoeveelheden vis konden opkopen die ze vervolgens aan woekerprijzen doorverkochten.

De vissers werden trouwens zelf ook geconfronteerd met woekerprijzen, meer bepaald bij de aankoop van wisselstukken, netten en optuiging. Maar vermits zij flink wat geld verdienden , betaalden zij zonder veel gemopper, zoals bv. 500 frank voor een nieuw net, dat kort voordien een prijskaartje vertoonde van 125 frank.

THE RATIONS. F.E. 12

1. The position of the Food supply is such that the **UTMOST ECONOMY IN THE USE OF ALL KINDS OF FOOD** must be observed by all classes and by all persons.

2. In particular it is necessary that the strictest economy should be practised in the use of the staple foods *bread, flour and other cereals, meat, butter, margarine and lard, and sugar.*

3. The weekly rations of these staple foods, which are stated in the following table for different classes of adults according to their sex and occupation, should on no account be exceeded.

4. Children should receive their reasonable rations of these foods.

Their individual needs differ so greatly that no definite rules can laid down for them.

ADULT RATIONS PER HEAD PER WEEK.

Class	Bread	Cereals (except rice)	Meat	Butter, Margarine, Lard, Oil, and Fat	Sugar
MEN.	16 oz.	4 oz.	14 oz.	6 oz.	6 oz.
1. Men on very heavy industrial work or on agricultural work.	8 0	12 0	2 0	4 0	8 0
2. Men on ordinary industrial or other manual work.	7 0				
3. Men unemployed or on sedentary work.	4 8				
WOMEN.					
4. Women on heavy industrial work or on agricultural work.	5 0	12 0	2 0	4 0	8 0
5. Women on ordinary industrial work or on domestic service.	4 0				
6. Women unemployed or on sedentary work.	3 8				

W. & A. Ltd. LONDON. 1917. 12 T.O.

21. Britse officiële mededeling (1917) inzake rantsoenering

Het was duidelijk dat een en ander begon uit de hand te lopen ... en dat de heropgestarte visvangst het slachtoffer dreigde te worden van zijn eigen succes. Er moest dus worden ingegrepen, en een eerste maatregel bestond in het opvoeren van het aantal vismijnbedienden. Opdat dit onmiddellijk zou gebeuren, werden zes bedienden van “Hulp en voeding” ter beschikking gesteld van de vismijndirecteur. Anderzijds moest er ook iets gedaan worden om de woekerprijzen te beteugelen, meer bepaald wat betreft de sprout. Hiertoe werd in de hangar van “Hulp en Voeding” een rokerij ingericht ; de aldaar gerookte sprout werd verkocht aan de zeer democratische prijs van 1 frank/kg, naar rato van 120 g. per persoon.

Doch weldra ging de Kommandantur zich ook inlaten met de problematiek van de prijsvorming. Bij verordening van 21 december 1916 werd de maximumprijs voor sprout vastgesteld op 0,25 frank/kg (en op 1,25 frank voor gerookte of ingelegde sprout). Tevens werd bepaald dat “de prijs voor verse vis geldt voor aankopen rechtstreeks gedaan bij vissers of bij groothandelaars” en dat “de prijs voor ingelegde of gerookte vis de kleinverkoopprijs is”. Ook wordt eraan herinnerd dat “in Oostende de verkoop der door de bemanning der visboten gevangen vis alleen in de vismijn mag plaats grijpen”.

Besluit van een en ander, eind 1916, was ongetwijfeld dat wat in mei 1915 begon als een kleine en onooglijke visserij, op vrij korte tijd uitgegroeid was tot een relatief belangrijke hefboom voor de plaatselijke voedselvoorziening.

Ongeveer hetzelfde mag terloops ook aangestipt worden wat betreft de voedselvoorziening aan de andere kant van de frontlijn, en meer bepaald in Groot-Brittannië, waar intussen het belangrijkste gedeelte van de uitgeweken Belgische vissersvloot was ingeschakeld voor de Britse civiele oorlogsinspanning. Samen met de inspanning van hun Britse collega's viel dit zodanig goed mee, dat – zeer opvallend – vis en visserijproducten ontsnapten aan de nochtans zeer strikte rantsoenering in het belaagde Albion dat zo afhankelijk was van overzeese bevoorrading.

(wordt vervolgd)

ILLUSTRATIES:

- De oude vismijn in Oostende, in de volksmond "De Cirk"
- Britse officiële mededeling (december 1917) inzake rantsoenering (opvallend is dat vis en visserijproducten hieraan ontsnapten)

EEN WITTE WEG IN 'T WATER

"Een witte weg in 't water" is een bijzonder avondgebeuren, waar de dingen des levens lijnrecht tegenover elkaar komen te staan: intiem tegenover uitbundig, muziek tegenover woord, bakboord tegenover stuurboord.

Je wordt moeiteloos meegesleept naar het eigenzinnige en karakteristieke universum van de zee en al haar wispelturige minnaars. Je wordt getraakteerd op boeiende vertelsels over legendarische figuren uit een havenstad en op gedichten in het visserslatijn, die je de ene keer zullen ontroeren en de andere keer doen lachen. Dit alles wordt overgoten met live-muziek: traditionele liederen en eigen composities wisselen elkaar af en leggen de voorstelling te weken in een bad van zeemansweemoed.

Dit project is een uitzonderlijke samenwerking met het heemmuseum De Plate in Oostende, dat onderdak gevonden heeft in de voormalige woning van koningin Louise-Marie, een prachtig gerenoveerd herenhuis met een unieke belvédère.

Na de voorstelling, die plaatsvindt op de zolderverdieping, blijft het museum geopend zodat u rustig de unieke collectie historische foto's, maquettes en teksten kunt bewonderen die De Plate herbergt.

Als u erbij wil zijn, reserveer snel want de voorstelling is eenmalig en de plaatsen zijn beperkt!

Verhalen: Dirk Beirens

Gedichten: Sacha Vanloo

Gitaar: Maarten Decombel

Zang, doedelzak: Olle Geris

Accordeon: Wim Claeys

Contrabas: Pieter Lenaerts

Wanneer: zaterdag 13 maart 2004 om 20.30u

Waar: zolderverdieping van De Plate

Oostends Historisch Museum "De Plate"

Langestraat 69

Oostende

Inkom: 8 €

Reductie (-18/+60): 6 €

Reservatie en info: 059/325.366 (na 17u)

guido.decombel@pandora.be